

ОБРАЗОТВОРЧА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-АРХІТЕКТОРІВ:
ДОСВІД ТА НОВАЦІЇ

УДК 741:378.147

Ларіонов Ю. Г. Образотворча підготовка студентів-архітекторів: досвід та новації. Проблеми та пошуки форм і методів підвищення якості образотворчої підготовки майбутніх архітекторів неодноразово розглядалися у працях науковців української художньої та архітектурної вищої школи. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю пошуку шляхів підвищення якості образотворчої підготовки студентів-архітекторів, спрямованої на формування просторового і композиційного мислення майбутніх здочих, — а також засобів і методів відображення архітектурного середовища в рисунку. У цих умовах особливої важливості набуває аналіз науково-методичного досвіду викладання образотворчих дисциплін для студентів-архітекторів у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури, де у структурі вищого мистецького навчального закладу, в органічному поєднанні з іншими факультетами, сформувалася визначна архітектурна школа, відома далеко за межами України. Протягом століття в Академії розвивається тісна співпраця архітекторів-практиків із професійними художниками і впроваджуються в навчання ефективні методики, що розширюють уявлення студентів про засоби передачі архітектурного простору в рисунку. У статті встановлено, що образотворча підготовка студентів на факультеті архітектури НАОМА зорієнтована на розвиток професійно-практичної підготовки майбутніх архітекторів, удосконалення процесу формування фахівця з урахуванням архітектурних тенденцій сьогодення та орієнтацією на європейський рівень.

Ключові слова: академічний рисунок, архітектор, образотворча підготовка, рисунок, живопис.

Ларіонов Ю. Г. Изобразительная подготовка студентов-архитекторов: опыт и новации. Проблемы и поиски форм и методов повышения качества изобразительной подготовки будущих архитекторов неоднократно рассматривались в трудах ученых украинской художественной и архитектурной высшей школы. Актуальность исследования обусловлена необходимостью поиска путей повышения качества изобразительной подготовки студентов-архитекторов, направленной на формирование пространственного и композиционного мышления будущих здочих, — а также средств и методов отображения архитектурной среды в рисунке. В этих условиях особую важность приобретает анализ научно-методического опыта преподавания дисциплин «Рисунок» и «Живопись» для студентов-архитекторов в Национальной академии изобразительного искусства и архитектуры, где в структуре высшего художественного учебного заведения, в органическом сочетании с другими факультетами, сформировалась выдающаяся архитектурная школа, известная далеко за пределами Украины. В течение века в Академии развивается тесное сотрудничество архитекторов-практиков с профессиональными художниками и внедряются в обучение эффективные методики, расширяющие представления студентов о средствах передачи архитектурного пространства в рисунке. В статье обосновано, что изобразительная подготовка студентов на факультете архитектуры НАОМА ориентирована на развитие профессионально-практической подготовки будущих архитекторов, совершенствование процесса формирования специалиста с учетом архитектурных тенденций настоящего и ориентацией на европейский уровень.

Ключевые слова: академический рисунок, архитектор, изобразительная подготовка, рисунок, живопись.

Larionov Y. Fine Arts Training for Students-Architects: Experience and Innovations.

Background. The relevance for research is specified by the necessity in searching ways for increase the quality of fine arts training the students-architects and is directed to the formation space and compositional thinking of future architects as well as the means and methods for imaging architectural environment in drawing.

The problems and search for increase the quality of fine arts training for the future architects were determined at various times in researches by K. Zaytsev, Y. Kokorina, O. Kaydanovska, B. Karjev, O. Maksymov, A. Stepanov, V. Gamayunov, G. Grebenyuk, V. Zhabynskiy, Y. Larionov, S. Tykhonov and others.

Partial analysis of the means and methods of architectural creative work is mentioned in works of Spanish researchers Magali Delgado Yanes and Ernest Redondo (2007). In up-to-date edition of E. Norling (2009) the amount of problems connected with appliance drawing as the means in architectural creative work is revealed.

System-related analysis for fine arts training architects in higher educational institutions of engineering profile was conducted by Ukrainian scientist O. Kaydanovska in the monograph 'Theoretical and Methodic Fundamentals in Fine Arts Training Architects in Higher Educational Institutions' (2015).

Objectives. The objective of this study is to research the experience and innovations in teaching fine arts subjects at the department of architecture in NAFAA that are oriented to the development professional and practical training future architects.

Summary. Architect's formation at the National Academy of Fine Arts and Architecture has always been based on the high level of training in fine arts subjects – drawing and painting and mastering special subjects has taken place in educational and creative studios under supervision by experienced architects. The traditions of architectural school were formed on this very background and they were inherited and inculcated to students by professors from generation to generation.

From one hand, preservation and accrual academic traditions of architectural school at NAFAA, and from another hand, strategic course of Ukraine for integration into European community connected with unification the contents of architectural education to the standarts in the countries of European Union. The international activities at the department of architecture are about to develop, the foreign experience of architectural schools in Spain, Belgium, Greece, Germany, Poland and other countries is studied. The colleagues from abroad are invited to take part in the process of education and diploma projects defence. The close cooperation between the architects-practicians and professional artists has been developed at the Academy for about 100 years. The new effective methods for expanding student's ideas on the means for transformation architectural space in drawing are implemented into education. The analysis of scientific and methodic experience in teaching fine arts subjects for students-architects at the National Academy of Fine Arts and Architecture where the outstanding and well-known abroad school of architecture was formed, gains special importance in these conditions.

The Academy trains future architects-artists whose creative activities have the aim to reach the synthesis in plastic arts and formation the cohesive architectural and art environment. The longstanding experience in teaching fine arts subjects, such as 'Drawing' and 'Painting' in the NAFAA testifies that necessary in developed volumetric and spatial thinking in future architect's training demands the task statement and solution analytic volumetric and spatial tasks in the course of academic drawing.

Up-to-date teaching fine arts subjects is connected with the realization art and graphic principles of a new programme in architectural education at the NAFAA, in particular: the extension fundamental basic concepts of the academic drawing with the differentiation programme in directions: city building, architecture of buildings and constructions, design of architectural environment. The essential tasks in art and applied training of future architects are – to form the system of aesthetic values, the system of visualization and criteria in a subject field: architecture, design, art and also to compel the knowledge and skills in the theory and practice of depictions: perspective, colouristics, techniques for execution art works. 'Drawing, painting' for students-architects is a deep and

complex discipline that is connected with a formation professional qualities which are necessary for a future expert.

The integration innovative methodics for the accomplishment students-architects' art training at the department of drawing at the NAFAA has enabled more successfully to possess professional knowledge in the fundamentals of composition, the development compositional thinking that favoured the formation necessary professional architect's qualities: fine arts logics, spatial thinking, a skill to draw and fit without a model. The implementation innovative methodics which widen the student's ideas about the means for transferring space during drawing interiors and exteriors favours the formation professional qualities in the comprehension architectural space, training skills in the perception the accuracy in vision and depicting subject environment, the development spatial thinking and spatial visualization, are very important in further architectural creative activities. The incremental possessing skills in graphic mastership is a basis for the development feelings of proportion and perspective in architectural space, light, tonal, colour correlations in the process of perception and creation the objects of architecture.

Conclusions. Therefore, the main difference educational and professional activities in teaching fine arts subjects inheres in the professional directing the possession means and experience in the solution those practical tasks which one can come across in the future, taking possession professional thinking and creation. The study states that fine arts training at the department of architecture at the National Academy of Fine Arts and Architecture is oriented to the development professional and practical training future architects, the improvement process of formation an expert taking into account tendencies in architecture for the time being and orientation to European level.

Keywords: academic drawing, architect, educational and professional activity, architectural drawing.

Постановка проблеми. Значний потенціал вищої архітектурної освіти сьогодення у професійному становленні фахівця, зростанні рівня його художньої культури, вихованні самостійності та здатності до творчих звершень ґрунтується на синтезі наукових і мистецьких аспектів. Наявність творчих здібностей є однією з найважливіших спеціальних (фахових) компетентностей як архітектора, так і художника. Заняття рисунком і живописом формують здатність до творчого та образного мислення, гостроту бачення, передбачення результату, здатність здійснювати творчу діяльність на базі професійних знань та навичок, демонструвати розвинену творчу уяву, використовувати власну образно-асоціативну, стилістичну та пластичну мову художнього твору. Комплексна навчальна дисципліна «Рисунок, живопис», що викладається на факультеті архітектури Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури з 2015 р., є фундаментальною для майбутніх архітекторів та пов'язана з формуванням професійних якостей, необхідних майбутньому фахівцю.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю пошуку шляхів підвищення якості образотворчої підготовки студентів-архітекторів, спрямованої на формування просторового і композиційного мислення майбутніх зодчих, — а також засобів і методів відображення архітектурного середовища в рисунку. Більшість навчальних посібників з методики викладання рисунка, живопису, графіки розроблені на досвіді підготовки фахівців станкового мистецтва. Авторами цих праць переважно є художники-живописці, і специфіка архітектурної творчості стоїть поза

їх професійними доктринами. Архітектурний рисунок має свою специфіку, бо не ставить за мету створення самостійних художніх творів. Існуючі розбіжності в різних архітектурних вищих навчальних закладах призводять до того, що в даний час відсутня єдина система завдань у навчальному рисунку. У цих умовах особливої важливості набуває аналіз науково-методичного досвіду викладання образотворчих дисциплін для студентів-архітекторів у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури, де у структурі вищого мистецького навчального закладу, в органічному поєднанні з іншими факультетами, сформувалася визначна архітектурна школа, відома далеко за межами України. Протягом століття в Академії розвивається тісна співпраця архітекторів-практиків із професійними художниками і впроваджуються в навчання ефективні методики, що розширюють уявлення студентів про засоби передачі архітектурного простору в рисунку.

Це підсилює актуальність нової якості образотворчої підготовки архітекторів, застосування широкого кола методик для творчого зростання та професійної самореалізації майбутніх архітекторів. Методика навчання дисципліни «Рисунок і живопис», яка побудована на академічних основах рисунка і живопису, залишається у більшості випадків незмінною і сьогодні у вищих мистецьких навчальних закладах України, проте впродовж останніх років здійснюється активний пошук шляхів удосконалення образотворчої підготовки, що є актуальним завданням викладачів вищої школи.

Зв'язок роботи з важливими науковими і практичними завданнями. Дослідження проведено в рамках основного наукового напрямку НАОМА «Образотворче мистецтво у світовому контексті», державний реєстраційний номер 0117U002222.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Академічну систему викладання рисунка і живопису у вищій школі розглядали у своїх працях М. Анісімов, С. Гавриляченко, Ю. Кірцер, М. Лі, Б. Лушніков, М. Ростовцев, А. Серов, Г. Смірнов, Ю. Ятченко, В. Сухенко, М. Кириченко, В. Крижанівський, В. Задорожний, А. Альохін, С. Ігнат'єв, В. Кузін та інші.

Проблеми та пошуки форм і методів підвищення якості образотворчої підготовки майбутніх архітекторів неодноразово висвітлювалися у дослідженнях К. Зайцева, Є. Кокоріної, О. Кайдановської, Б. Карева, О. Максимова, А. Степанова, В. Гамаюнова, Г. Гребенюка, В. Жабинського, Ю. Ларіонова, С. Тихонова та інших.

Частковий аналіз засобів та методів архітектурної творчості подається у працях іспанських дослідників Магалі Дельяго Янеса та Ернеста Редондо (2007). У сучасному виданні Е. Норлінга (2009) розкрито низку питань, пов'язаних із застосуванням рисунка як засобу в архітектурній творчості.

Системний аналіз образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах технічного профілю вперше здійснено українським науковцем О. Кайдановською у монографії «Образотворча підготовка архітекторів у вищих навчальних закладах» (2013), де обґрунтовано методологічні, теоретичні та методичні основи образотворчої підготовки фахівців архітектури у вищому навчальному закладі, визначено концептуальні ідеї та сучасні теоретико-методологічні підходи до образотворчої підготовки майбутніх архітекторів [1, с. 8].

Метою роботи є дослідження досвіду та новацій викладання образотворчих дисциплін на факультеті архітектури НАОМА, зорієнтованих на розвиток професійно-практичної підготовки майбутніх архітекторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж другої половини 1920 — 1930-х років сформувалися підвалини академічної архітектурної школи Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (далі — НАОМА), які збереглися у роки воєнного лихоліття, продовжені у своєму розвитку в наступну добу й дотепер визначають засади підготовки архітекторів у системі мистецького навчального закладу. Формування архітектора у стінах Академії завжди базувалося на високому рівні підготовки з художніх дисциплін: рисунка та живопису, а засвоєння фаху відбувалося в навчально-творчих майстернях під керівництвом досвідчених архітекторів. Саме на цьому підґрунті й склалися традиції архітектурної школи, які від покоління до покоління викладачів успадковувалися й прищеплювалися вихованцям.

Збереження й примноження академічних традицій архітектурної школи НАОМА — з одного боку, з іншого — стратегічний курс України на інтеграцію в європейське співтовариство, пов'язаний із приведенням змісту архітектурної освіти до стандартів країн Європейського Союзу. Набуває розвитку міжнародна діяльність факультету архітектури, вивчається зарубіжний досвід архітектурних шкіл Іспанії, Бельгії, Греції, Німеччини, Польщі та інших країн. До участі в освітньому процесі та захисті дипломних робіт запрошуються колеги з зарубіжжя. Так, чимало випусків архітекторів факультету відбувалося за участю відомого канадського архітектора Родослава Жука. Починаючи з 90-х років минулого століття архітектурна школа Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури розвивається в руслі розбудови Української держави; удосконалюється процес формування фахівця з урахуванням архітектурних тенденцій сьогодення та орієнтацією на європейський рівень.

Кожна архітектурна школа знаходить свої шляхи і в теоретичному обґрунтуванні завдань на вивчення внутрішнього і зовнішнього архітектурного простору, і в розробці методів формування професійних умінь у його відобра-

женні. Ще важливішим є той факт, що Академія готує майбутніх архітекторів-художників, чия творча діяльність має на меті досягнення синтезу пластичних мистецтв і формування цілісного архітектурно-художнього середовища. Сучасні архітектурно-будівельні вищі навчальні заклади України мають інші завдання — поряд із розвиненим просторовим мисленням випускник повинен володіти знаннями, пов'язаними з реальними проблемами будівництва.

Багатолітній досвід викладання образотворчих дисциплін «Рисунок» та «Живопис» у НАОМА свідчить, що необхідність виховання у майбутніх архітекторів розвиненого об'ємно-просторового мислення вимагає постановки та вирішення аналітичних об'ємно-просторових задач в курсі академічного рисунка.

Художній аспект діяльності архітектора передбачає знання законів художньої творчості і професійне володіння ними. Пізнання їх — інша важлива сторона навчання академічному рисунку. Сучасне викладання образотворчих дисциплін пов'язане з реалізацією художньо-графічної складової нової програми архітектурної освіти у НАОМА, а саме: поглиблення фундаментальних основ академічного рисунка з диференціацією (спеціалізацією) програми у напрямку містобудування, архітектури будівель і споруд, дизайну архітектурного середовища. Основними завданнями художньо-прикладної підготовки майбутніх архітекторів є формування системи естетичних цінностей, системи уявлень і критеріїв у предметній галузі: архітектура, дизайн, мистецтво, а також набуття знань і умінь з теорії і практики зображень: з перспективи, колористики, технік виконання художніх робіт. «Рисунок, живопис» для студентів-архітекторів є глибокою і комплексною дисципліною, що пов'язана з формуванням професійних якостей, необхідних майбутньому фахівцю.

Методика викладання дисципліни «Академічний рисунок» відшліфовувалася й коректувалася у НАОМА протягом багатьох десятиліть. Процес навчання академічному рисунку і живопису включає в себе виховання світовідчуття архітектора-професіонала, який має високу образотворчу культуру і художній смак. Гідний рівень майстерності в рисунку, вільне володіння різними видами техніки та різноманітними засобами при роботі з натури, по пам'яті і за уявою відкривають перед архітектором необмежені можливості у виконанні його творчих задумів, необхідність виховання у майбутніх архітекторів розвиненого об'ємно-просторового мислення вимагає постановки та вирішення аналітичних об'ємно-просторових завдань в курсі академічного рисунка.

Змістом практичної діяльності студентів цієї спеціальності є проектна робота (проектування). Саме завдяки їй можна досягти естетично виразної та доцільно побудованої форми, й тому

студентів-архітекторів слід навчати засобами графіки аналізувати логіку й закономірності конструкції, структури, формоутворення в просторі, а також виявляти і відтворювати різноманітні, часто складні просторово-конструктивні зв'язки пластичної форми [3, с. 133–142]. На думку дослідниці О. Кокоріної, архітектурний рисунок є багатоаспектним явищем візуалізації авторської думки в просторі комунікативного поля архітектурного проекту, що розвивається через амплітуду взаємодії. Студент повинен оволодіти лінією, штрихом, тоном не просто як образотворчими засобами, а й як засобами художньої, емоційної, образної виразності. Виходячи з кінцевої мети, навчання рисунку визначається його змістом, вузловими моментами якого є виразне композиційне мислення, розвинене в результаті постійної цілеспрямованої роботи над вивченням зображуваного, і вміння виражати конкретний пластичний зміст природи в усьому її багатстві та цілісності складових елементів (конструкція, обсяг, форма, простір, середовище, умови освітленості) [3, с. 135].

Нарощування професіоналізму студента з рисунка і живопису є процесом динамічним, що відбувається під час спільної взаємодії викладача та студента та відображає їх взаємозв'язки як повноправних суб'єктів професійної освіти: рисунок архітектора суттєво відрізняється від рисунка живописця, де передача форми та зображення природи, світло і тінь є темою для творчої роботи, можливістю інтерпретувати дійсність. Студент повинен знати закони композиції та вміло їх використовувати. Відповідні завдання курсу спрямовані на розвиток творчого мислення, почуття пропорційності і гармонії, на розуміння і практичне застосування таких категорій, як динаміка і статика, ритм, симетрія і асиметрія, контраст і нюанс, цілісність і завершеність. Архітектор повинен мати почуття форми, вміння організувати її, інтерпретувати і варіювати відповідно до виконання творчого завдання. Тому виховання почуття форми як важливої кваліфікаційної якості фахівця є також одним із основних завдань навчання академічному рисунку.

Основний вид роботи з оволодіння академічним рисунком — рисування з природи (тривалі постановки, короткострокові рисунки і начерки), а також зарисовки, виконані по пам'яті і представленню. Головним об'єктом вивчення є людина з усім її складним пластичним і психологічним світом. Велика увага надається самостійній роботі студентів: пропонуються домашні завдання, аналогічні, як правило, завданням, що виконуються в аудиторіях, в тому обсязі, який передбачений робочою програмою. Саме тому треба наполегливо привчати студента рисувати з природи: адже він пізнає навколишній світ як професіонал через зорові образи.

Рисунок та живопис є основою виховання професійних якостей архітектора, його фахових

компетентностей. Методика навчання рисунку повинна бути зорієнтована на розвиток просторового аналітичного мислення, формування об'ємно-просторових уявлень. Рисунок для архітекторів є складним процесом засвоєння законів побудови форм навколишнього світу та правил їх зображення; мати структурний характер, чітко визначати геометричні параметри зображуваних форм. Підготовка висококваліфікованого фахівця з архітектури неможлива без ґрунтовного оволодіння рисунком, який є основою образотворчої грамоти, однією із найважливіших навчальних дисциплін професійно-практичної підготовки.

Досвід науково-педагогічної роботи свідчить про необхідність індивідуального підходу до кожного студента і міждисциплінарних зв'язків випускових та загальноакадемічних кафедр, що має сприяти розвитку навчально-професійної діяльності студентів. Цей досвід є необхідним на обов'язкових літніх архітектурно-творчих практиках і взагалі є незамінним у професійній діяльності. Академічні завдання є основою, але, з урахуванням специфіки архітектурної спеціальності, пропонуємо спеціальні архітектурні вправи та завдання зробити системою, послідовність котрих веде студента до відкриття творчих можливостей у собі, радості створення та прагнення досягнення професійних творчих здобутків в архітектурі. У навчанні студента-архітектора у НАОМА дисципліна «Академічний рисунок» до 2015 р. була однією з основних дисциплін циклу фундаментальної підготовки.

Уведення інноваційної методики для здійснення образотворчої підготовки студентів-архітекторів на кафедрі рисунка НАОМА дозволило більш успішно набувати професійні знання з основ композиції, розвитку композиційного мислення, що сприяло формуванню необхідних професійних якостей архітектора: образотворчої логіки, просторового мислення, вміння рисувати і компоувати без природи. Впровадження в практику методик, які розширюють уявлення студентів про способи передачі простору при малюванні інтер'єрів та екстер'єрів, активізують формування професійних якостей у сприйнятті архітектурного простору, навичок відчуття точності бачення і зображення предметного середовища, просторового мислення та просторової уяви, що є дуже важливими у подальшій архітектурній творчості. Поступальне оволодіння навичками графічної майстерності є запорукою розвитку у студентів, майбутніх архітекторів, відчуття пропорцій і перспективи в архітектурному просторі, відчуття світло-тональних і кольорово-тональних співвідношень у процесі сприйняття і створення архітектурних об'єктів. Цьому сприяє і вивчення пам'яток мистецтва й архітектури. Указана методика включає використання декоративної інтерпретації академічних завдань на заняттях з академічного рисунка для студентів різних професійних спрямувань.

Кафедрою рисунка НАОМА вироблений комплекс графічних і композиційних правил, який наближений до потреб архітектурної спеціальності, а завдання з рисунка враховують спеціалізацію і дають міцні основи композиційної грамотності. Професорсько-викладацький склад кафедри рисунка своєю творчістю активно сприяє формуванню і еволюції методики архітектурного рисунка.

Кожна архітектурна школа знаходить свої шляхи і в теоретичному обґрунтуванні завдань на вивчення внутрішнього і зовнішнього архітектурного простору, і в розробці методів формування професійних умінь у його відображенні. Ще важливішим є той факт, що Академія готує майбутніх архітекторів-художників, чия творча діяльність має на меті досягнення синтезу пластичних мистецтв і формування цілісного архітектурно-художнього середовища.

Сучасні архітектурно-будівельні вузи мають інші завдання — поряд із розвиненим просторим мисленням випускник повинен володіти знаннями, пов'язаними з реальними проблемами будівництва. Більш того, і доувівська підготовка, і кількість годин на вивчення дисципліни не дозволяють ставити перед студентами в умовах вищого технічного навчального закладу гранично складні завдання, спрямовані на розвиток рис майбутнього архітектора-художника (йдеться про володіння графічною мовою, поглиблену роботу над образом, роботу над серією творів, швидкість прийняття рішення при виконанні нетрадиційних завдань та ін.). Розходження цілей, завдань і кількості навчальних годин говорить про специфіку викладання рисунка студентам-архітекторам, де на перше місце виходять способи і методи формування просторового мислення і розробка системи завдань у навчальному рисунку. Курс «Рисунок, живопис» дає уявлення про закономірності композиційного мислення, формує у студентів вміння висловлювати свої творчі ідеї та застосовувати навички образотворчої діяльності у своїй майбутній професії. В основі організації процесу формування професійно-творчої діяльності майбутніх архітекторів на заняттях з рисунка та живопису лежить інтегрований підхід, у якому центральне місце відводиться інтегрованим завданням з рисунка, живопису, об'ємно-просторової композиції, смисловий композиції, зібраних з досвіду роботи архітектурних і художніх шкіл. Дослідження і досвід практичної роботи дозволили автору визначити педагогічні умови підвищення рівня професійно-творчої діяльності студентів.

Висновки. Архітектор повинен добре володіти мистецтвом рисунка і живопису — це запорука успішного виконання будь-якої проектною задачі. Формування професійної компетенції майбутнього фахівця бачимо в розвитку та вдосконаленні художніх здібностей студентів-архітекторів і, зокрема, оволодінні мистецтвом академічного рисунка. Таким чином, головна відмінність навчально-професійної діяльності при викладанні

образотворчих дисциплін полягає у професійному підпорядкуванні засвоєння способів і досвіду професійного розв'язання тих практичних завдань, з якими можна зіткнутися в майбутньому, оволодіння професійним мисленням і творчістю. У дослідженні встановлено, що образотворча підготовка студентів на факультеті архітектури Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури зорієнтована на розвиток професійно-практичної підготовки майбутніх архітекторів, удосконалення процесу формування фахівця, з урахуванням архітектурних тенденцій сьогодення та орієнтацією на європейський рівень.

Література:

1. Кайдановська О. О. *Образотворча підготовка архітекторів у вищому навчальному закладі [Текст] : монографія / О. О. Кайдановська ; Нац. ун-т «Львів. політехніка»*. — Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2013. — 366 с.
2. Кайдановська О. О. *Теоретико-методичні основи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах [Текст] : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Кайдановська Олена Олександрівна ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*. — К., 2015. — 43 с.
3. Кокоріна О. В. *Архітектурний рисунок як форма проектного моделювання в основі професійних комунікацій [Текст] / Є. В. Кокоріна // Науковий вісник Воронежського державного архітектурно-будівельного університету. Будівництво і архітектура*. — 2011. — № 2. — С. 133–142.
4. Ли Н. *Рисунок : основы учебного академического рисунка [Текст] / Николай Ли*. — М. : Эксмо, 2008. — 480 с.
5. Норлинг Э. *Объемный рисунок и перспектива [Текст] / Э. Норлинг*. — М. : Эксмо, 2009. — 160 с.
6. Янес М. Д., Домингез Э. Р. *Рисунок для архитекторов [Текст] / Магали Дельгадо Янес, Эрнест Редондо Домингез ; перевод с исп. Ю. В. Севостьяновой ; [науч. консультант О. Б. Антоненко]*. — М. : Арт-Родник, 2005. — 191 с.

References:

1. Kaydanovska, O. O. (2013). *Obrazotvorcha pidhotovka arkhitektoriv u vyshchomu navchalnomu zakladi [Fine Architects Training in Higher Education]*. Lviv : Vyd-vo Lviv. politekhniki. [In Ukrainian].
2. Kaydanovska, O. O. (2015). *Teoretyko-metodychni osnovy obrazotvorchoyi pidhotovky arkhitektoriv u vyshchykh navchal'nykh zakladakh [Theoretical and Methodological Bases of Graphic Preparation Architects in Higher Education]. Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv. [In Ukrainian].
3. Kokorina, O. V. (2011). *Arkhitekturnyy rysunok yak forma proektnogo modelyuvannya v osnovi profesijnnykh komunikatsiy [Architectural Drawing As a Form of Project-Based Modeling in Professional Communications]*. *Naukovyy visnik Voronezhskogo derzhavnogo arkhitekturno-budivelnogo universytetu. Budivnytstvo i arkhitektura — Scientific Bulletin of Voronezh State Architecture and Construction University. Construction and architecture*. 2, 133–142. [In Ukrainian].
4. Li, N. (2008). *Risunok : osnovy ychebnogo akademicheskogo risunka [Drawing : the Basics of Academic Drawing]*. Moscow : Eksmo. [In Russian].
5. Norling, E. (2009). *Ob'yemnyy risunok i perspektiva [Volumetric Drawing and Perspective]*. Moscow : Eksmo. [In Russian].
6. Yanes, M. D. & Domingez, Ye. R. (2005). *Risunok dlya arkhitektorov [Drawing for Architects]*. (Yu. V. Sevost'yanova, Trans.). Moscow : Art-Rodnik. [In Russian].

Рецензент статті: Турчин В. В., кандидат мистецтвознавства, доцент, учений секретар, Харківська державна академія дизайну і мистецтва

Стаття надійшла до редакції 28.03.2017